

Zentral- und Landesbibliothek Berlin (ZLB) woensdag 18 juni

Op woensdag 18 juni trok een uitgebreide delegatie bibliotheekmedewerkers op studiereis naar de bibliotheken van Berlijn. Na een vlucht (met ja, wel 45 min vertraging) kregen we een eerste kennismaking met de stad, dankzij een mooie busrit door indrukwekkende lanen met ambassades en een prachtige Berlijnse architectuur. In het hotel aangekomen kregen we, zij het na een korte hick-up (hoezo lunch?), een snelle én smakelijke maaltijd.

En dan meteen aan het stevige programma begonnen, met op de eerste dag een warm (héél warm) onthaal bij de Berlijnse vakvereniging van bibliotheken. Op de agenda een bezoek aan de Zentral- und Landesbibliothek Berlin, met : voorstelling van de geschiedenis en werking, voorstelling Duitse bibliotheekvereniging en een rondleiding.

Het onthaal bij Duitse VVBAD is hartelijk en past geheel in de gekende Deutsche Gründlichkeit. We kregen toelichting van enkele deskundigen:

- Peter Borchardt: The ZLB as a Regional Library
- Sarah Dudek: Collection development, profile, library management, classification, E-book-content
- Guido Jansen: A brief introduction to the German Library Association and the Network of Excellence for Libraries
- Marion Lauis en Elisa Herrmann: special services & projects: the address book of Berlin: Crowd Sourcing
- Dr. Jonas Fansa: About the next Central and Regional Library development

Hier een samenvatting:

De bibliotheken in Berlijn

In 1901 werd de Berliner stadsbibliotheek opgericht, in 1954 ook de Amerika-Gedenkbibliotheek. Deze laatste is de eerste échte publieksbibliotheek in Europa, en was ook voorbeeld voor vele andere zoals in 1977 voor de bibliotheek van het Centre Pompidou. Doordat de meeste culturele gebouwen in Oost-Berlijn gesitueerd waren, ontstond er een tegenoffensief van culturele gebouwen aan de westkant, met o.a. in 1955 de Zentral- und Landesbibliothek Berlin (ZLB).

ZLB is de grootste openbare bibliotheek van Duitsland, en ook de grootste jeugdbibliotheek. Samen met de muziekbibliotheek staat zij in voor het beheer van het centrale, Berlijnse bibliotheekstelsel en centraliseert ze alle uitgaven over Berlijn (stad en district). Naast het gezamenlijke bibliotheekstelsel delen de Berlijnse bibliotheken ook een stockgebouw in Westhaven.

Op dit moment zijn de Amerika Gedenkbibliotheek en ZBL nog steeds op 2 locaties ondergebracht. Hun collecties zijn per onderwerp verdeeld: Amerika huisvest populairder collecties en bereikt daarmee een breder publiek met dagelijks 3.500 bezoekers; ZBL heeft de wetenschappelijker collectie en ontvangt dagelijks zo'n 1.500 bezoekers. In totaal beslaan ze samen ongeveer 50.000 m² en hebben ze zo'n 270 miljoen euro gekost.

Maar de droom is om samen een plek te vinden en er 'a new learning space and meeting points' op te zetten. Daarvoor waren er tot voor kort plannen om naar een locatie aan de

voormalige luchthaven Tempelhof te verhuizen. Voorjaar 2014 wees een referendum rond de toekomst voor Tempelhof echter uit dat de bevolking daar geen nieuwe bouwprojecten wil. De plannen voor de bib werden opgeborgen en het is uitkijken naar een nieuwe kans.

Enkele cijfers uit het ambitieuze plan:

	huidige capaciteit	gepland in het nieuwe project
globale ruimte	38.000 m ²	52.000 m ²
bezoekersruimte	7.000 m ²	27.500 m ²
magazijnruimte	15.000 m ²	16.000 m ²
ruimte voor personeel en overige	16.000 m ²	8.000 m ²
dagen per jaar open	300 d	360 d
uren per dag open	12 u	16 u
aantal bezoekers per dag	5.000	10.000*
werkplekken voor bezoekers	800	3.200

*ter vergelijking: de bib van Birmingham ging van 4.000 naar 10 tot 14.000 bezoekers in hun nieuwe pand.

Men zoekt verder naar een oplossing, de ambities zijn niet begraven.

De 130 openbare bibliotheken die Berlijn tot voor kort kende, zijn de laatste 5 jaar teruggeschoefd tot zo'n 80. Daarbij werd ook bezuinigd op ongeveer 50% van de personeelsleden en werden heel wat oudere locaties gesloten, slechts enkele vervangen door nieuwere gebouwen.

Enkele cijfers:

aantal personeelsleden in de Berlijnse bibs	300 fte
openingsuren	64u per week niet op zondag: dat is wettelijk niet toegestaan
globaal budget (incl. personeel, gebouw ...)	23 miljoen
algemeen/centraal collectiebudget	1,8 miljoen
collectiematerialen	3,5 miljoen: - 3 miljoen folio en 0,5 non-print
jaarlijkse aankoop centrale collectie	76.000 stuks: - 45.000 aankoop, 7.000 donaties, 24.000 wettelijk depot - 58.000 folio en 17.500 non-print
bezoekers	1,2 miljoen jaarlijks
ontleningen	3,6 miljoen jaarlijks

De belangrijkste opdracht van de bibliotheek is het bewaren van het erfgoed en de ontsluiting ervan. Verder hebben zij ook aandacht voor diversiteit, studie en archivering. De bibliotheek krijgt steeds meer een opdracht tot sociale cohesie in de smeltkroes van bezoekers. Daarnaast zijn er steeds meer mensen die gewoon in de bib willen toeven.

Sarah Dudek is collectievormer voor talen, literatuur, humane wetenschappen. De collectievormers vormen een aparte afdeling in de bib, maar zijn ook betrokken bij het werk voor marketinginitiatieven, diverse projecten, rondleidingen en het werk aan de balies.

Voor elk collectieonderdeel en -onderwerp zijn er afspraken m.b.t. het niveau tot waarop de collectie wil gaan, per onderwerp worden de ambities vastgelegd: *basic information level*, *instructional support level*, *research level* en *comprehensive level*.

De collectievormers krijgen een grote vraag naar elektronische collectie, zeker voor IT en economie. Sinds 2008 bieden zij e-boeken aan via Digitale Virtuele Bibliotheken (divibib): boeken kunnen gedownload worden. Het aanbod blijft echter vrij beperkt (15.000 titels?) omwille van de juridische situatie en de afhankelijkheid van de uitgevers. Vooral voor fictie is de situatie erg moeilijk. Tot slot ondersteunen ook zij de acties van Eblida.

De organisaties

De Library Association moet garant staan voor 700.000 bezoekers per dag, 110 miljoen bezoekers per jaar, 364 miljoen collectiematerialen, 471 miljoen uitleningen per jaar. Bibliothek & Information Deutschland bestaat uit

- association German Librarians = vooral senior, wetenschappelijke librarians
- association of library professionals = openbare bibliotheken
- german library association = instituten
- Goethe Institut
- EKZ bibliotheekserviceproviders voor oa. e-books

Ze heeft ongeveer 2.000 leden (bibliotheken), dit zijn enkel de professionele bibliotheken die fulltime gerund worden. In totaal zijn er wel 10.000 bibliotheken maar velen daarvan worden door vrijwilligers beheerd en door instituten ingericht, zo bv. door de katholieke kerk.

De opdracht van de vereniging is PR, lobby, professionele samenwerking tussen bibliotheken, ondersteunen van onderzoek, leveren van professionele informatie en internationale samenwerking.

De onderwerpen waarrond gewerkt wordt: copyright, e-books, culturele educatie, literacy, open access, freedom of information, sunday opening ...

De Network for Excellence for Libraries was in de jaren '80-'90 een instituut van academici die een aantal diensten aan de bibliotheken leverde. Ondertussen werd dit vervangen door een consortium van 5 fte's (vroeger 30): een staff en enkele projectmedewerkers (cit: 'lean and affordable').

Ze wordt gesubsidieerd door de vereniging van cultuurministers en begeleidt verschillende projecten zoals de bibliotheekstatistieken, een centrale portaalsite, opleiding, standaardisatie, informatie over EU- en algemene subsidies en over internationale samenwerking.

Daarnaast is er de EKZ bibliotheek, een privé-onderneming met beperkt winstbejag (GmbH). Zij zorgen jaarlijks voor de catalografie van zo'n 16.000 materialen en recensies van wat in het Duits is verschenen. Zij voegen ook aanbevelingen toe voor welke doelgroep het materiaal geschikt is.

Verder zorgen zij voor het kastklaar maken en aanleveren van het materiaal aan de bibliotheken. Zo leveren ze alle boeken die in het Duits zijn verschenen, in diverse afwerkingswijzen, maar daarnaast ook ander bib-materiaal zoals kasten, stoelen ...

Tot slot is er de ZLB als een regionale bibliotheek. Ze is niet alleen de grootste bibliotheek voor boeken in Berlijn, maar ook het wettelijk depot, opgericht door de federale overheid, voor district en stad Berlijn: alle literatuur in Berlijn uitgegeven of die over Berlijn gaat (boeken, artikels, projecten ...).

De ZBL startte haar regionale activiteit half jaren '50. Sinds kort is de wettelijke depotverplichting echter opgeheven, en vermits er jaarlijks slechts een 800 bezoekers hiervan gebruik maken, zal men op termijn met deze activiteit stoppen. Nu al is er geen fysieke collectie meer, nog enkel digitale aanwinsten.

De bibliotheek heeft zo'n 350.000 materialen (oude boeken en manuscripten) in 80 verschillende collecties, hoofdzakelijk bij mekaar gekomen vanuit giften. Zij doet ook aan onderzoek: het identificeren van verloren boeken, terugbezorgen aan de eigenaars is een huzarenwerk. In de toekomst zal dit meer zichtbaar worden, ook in de organisatie zelf.

Het project Digitabberlin

Doel van het project Digitabberlin is toegang te verschaffen tot historische telefoon- en adresgegevens. Daar wordt op dit moment met 5 fte's aan gewerkt.

In 2012 startte men op met *photo-editing* > OCR herkenning > aanmaken van een repository met digitale metadata. Zo worden oude telefoonlijsten ingescand, gedeeltelijk automatisch herkend en vervolgens wordt de metadata door de medewerkers gecorrigeerd. Dit laatste is zo arbeidsintensief dat men er een crowd sourcing project voor heeft opgezet. Mensen kunnen vrij, online deelnemen aan het corrigeren van de teksten. Op dit moment zijn er een 300 mensen die interesse hebben getoond, een 200 die af en toe helpen, en 50 die fervent deelnemen aan het corrigeren en ingeven van metadata.

Dit project toont hoe de burger kan/wil deelnemen aan projecten, je schept een band met de gebruiker en leert het publiek kennen.

Hoe verder? Het project zal verder verfijnd worden met oa. verdere uitwerking van de user feedback (hoe meer je deelneemt hoe hogere score je krijgt --> je komt in een hoger level = stukje competitie). In 2014 zal er verder ingezet worden op visuele tentoonstellingen en storytelling.

Tot daar een beknopte weergave van de toelichtingen bij de Berlijnse bibliotheekvereniging. Aansluitend kregen we een rondleiding door het gebouw van het ZBL, een charmante maar oude bibliotheek, groots, veel materialen, herkenbare maar toch niet zo uitdagende opstelling, behoorlijk wat bezoekers, veel werkplekken voor studenten e.a. Deutsche Gründlichkeit, maar nog niet te veel nieuwe inspiratie!

Verslag: Wendy Schruers